

หลักนิเทศศาสตร์

Principles of communication arts

อิสรี ไพเราะ

หลักนิเทศศาสตร์ (Principles of communication arts)

ผู้เขียน : อีสรี ไพเราะ

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2539 โดย อีสรี ไพเราะ
ห้ามมิให้บุคคลใดคัดลอกหรือดัดแปลงข้อความหนังสือเล่มนี้หากผู้ใดละเมิดไม่ว่า
การลอกเลียนหรือ นำส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ไปใช้ดัดแปลงโดยไม่ได้รับ
อนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายบัญญัติไว้สูงสุด

พิมพ์ครั้งที่ 2 มีนาคม 2568 จำนวน 500 เล่ม

ISBN : 978-616-623-317-9

จำนวนหน้า : 358 หน้า

ราคา : 450 บาท

จัดทำโดย

อีสรี ไพเราะ

เลขที่ 33/58 หมู่ 4 หมู่บ้านพฤษภาวิไล 63/2 (ซอย 6) ตำบลบางไผ่

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทร. 08 6358 3508

จัดจำหน่ายโดย

ฝ่ายธุรกิจมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา (ศูนย์หนังสือ) มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา

เลขที่ 1 ถนนอุททองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

โทร. 0 2160 1134-5 โทรสาร. 0 2160 1135

พิมพ์ที่

ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เลขที่ 1 ถนนอุททองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

โทร. 0 2160 1470 โทรสาร. 0 2160 1309

สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

คำนำ

“การสื่อสาร” เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่การสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารภายในองค์กร การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล ล้วนกระทำเพื่อดำเนินกิจกรรมประจำวันทั้งสิ้น ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมาก ยิ่งด้วยจำนวนคนที่มากการสื่อสารก็จะยากขึ้น ในเรื่องของปัจจัยที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดความสับสนและความไม่เข้าใจกันของคนในสังคม การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา ฉะนั้นการสื่อสารมีความสำคัญมากต่อมนุษย์ หนังสือหลักนิเทศศาสตร์เล่มนี้ ได้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการศึกษาเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ในเรื่องของการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นส่วนสำคัญของ “นิเทศศาสตร์” และหากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขออภัยด้วยความยินดี และขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์นั้นมา ณ โอกาสนี้ด้วย และจะนำไปปรับปรุงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

อิสรี ไพเราะ

(2)

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(3)
สารบัญภาพ	(9)
สารบัญตาราง	(11)
บทที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับนิเทศศาสตร์ และการสื่อสาร	1
ความหมายของการสื่อสาร	1
ความหมายของนิเทศศาสตร์	4
ความหมายของคำนิเทศศาสตร์กับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ	5
ความสำคัญของการสื่อสารและนิเทศศาสตร์	7
ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์	12
ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานิเทศศาสตร์	16
สรุป	31
คำถามท้ายบทที่ 1	32
กิจกรรมท้ายบทที่ 1	33
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	34
 บทที่ 2 องค์ประกอบของการสื่อสาร	 37
ความหมายขององค์ประกอบของการสื่อสาร	37
ความสำคัญขององค์ประกอบของการสื่อสาร	39
องค์ประกอบหลักของการสื่อสาร	39
องค์ประกอบรองของการสื่อสาร	54
สิ่งที่ต้องตระหนักถึงในองค์ประกอบของการสื่อสาร	60
ประสิทธิภาพในการสื่อสาร	62
สรุป	66
คำถามท้ายบทที่ 2	67
กิจกรรมท้ายบทที่ 2	6
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
วัตถุประสงค์และประเภทของการสื่อสาร	71
ความหมายของวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร	71
ประเภทของการสื่อสาร	78
สรุป	97
คำถามท้ายบทที่ 3	98
กิจกรรมท้ายบทที่ 3	99
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	100
บทที่ 4	
แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร	103
พัฒนาการขององค์ความรู้ทางด้านนิเทศศาสตร์เพื่อสร้างและพัฒนา	103
ทฤษฎีและแบบจำลองทางการสื่อสาร	
ความหมายของแบบจำลองการสื่อสาร	106
ประโยชน์และข้อจำกัดของแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร	106
แบบจำลองการสื่อสารดั้งเดิม	107
แบบจำลองการสื่อสารที่พัฒนาจากแบบจำลองการสื่อสารดั้งเดิม	111
สรุปลักษณะของแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร	121
สรุป	129
คำถามท้ายบทที่ 4	130
กิจกรรมท้ายบทที่ 4	131
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	132
บทที่ 5	
การสื่อสารภายในบุคคล	135
ความหมายของการสื่อสารภายในบุคคล	135
ความสำคัญของการสื่อสารภายในบุคคล	137

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กระบวนการสื่อสารภายในบุคคล	137
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารภายในบุคคล	147
แนวทางการพัฒนาการสื่อสารภายในบุคคล	155
สรุป	159
คำถามท้ายบทที่ 5	160
กิจกรรมท้ายบทที่ 5	161
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	162
บทที่ 6 การสื่อสารระหว่างบุคคล	163
ความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคล	163
ความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคล	164
กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล องค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคล และลักษณะสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคล	166
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล	172
แนวทางการพัฒนาศักยภาพสื่อสารระหว่างบุคคล	183
อุปสรรคของการสื่อสารระหว่างบุคคล	189
สรุป	191
คำถามท้ายบทที่ 6	192
กิจกรรมท้ายบทที่ 6	193
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	194
บทที่ 7 การสื่อสารมวลชน	197
ความหมายของการสื่อสารมวลชน	197
ความสำคัญของการสื่อสารมวลชน	198
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน	201
อิทธิพลของสื่อมวลชน	210
องค์กรและโครงสร้างของสื่อมวลชน	214

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	สรุป	225
	คำถามท้ายบทที่ 7	226
	กิจกรรมท้ายบทที่ 7	227
	เอกสารอ้างอิงท้ายบท	228
บทที่ 8	การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล	231
	ความหมายของการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล	231
	ความสำคัญของการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล	233
	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อดิจิทัล	234
	เทคโนโลยีการสื่อสารถึงลักษณะสื่อดิจิทัล	243
	มิติของสื่อดิจิทัล	246
	อุตสาหกรรมสื่อดิจิทัล	248
	สภาพสังคมในยุคสื่อดิจิทัล	255
	ปัจจัยของสื่อดิจิทัลที่มีต่อผู้รับสาร	262
	สรุป	268
	คำถามท้ายบทที่ 8	269
	กิจกรรมท้ายบทที่ 8	270
	เอกสารอ้างอิงท้ายบท	271
บทที่ 9	บทบาทและอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการพัฒนาสังคม	275
	ความหมายของการพัฒนา	275
	ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาสังคม	276
	หน้าที่ของการสื่อสารในการพัฒนาสังคม	278
	บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	279
	ลักษณะหรือรูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	288
	จรรยาบรรณและจริยธรรมในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	297
	สรุป	313

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
คำถามท้ายบทที่ 9	314
กิจกรรมท้ายบทที่ 9	315
เอกสารอ้างอิงท้ายบท	316
บรรณานุกรม	319
ดัชนีคำศัพท์	337

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แสดงลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ขั้น ของ อับราฮัม มาสโลว์	8
3.1 การสื่อสารประเภทต่าง ๆ ในสังคม	72
3.2 การสื่อสารของกลุ่มบุคคลที่มีวัฒนธรรมต่างกัน	91
3.3 การติดต่อสื่อสารของคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันจำเป็นต้องสื่อสารกัน	92
3.4 ลักษณะของการสื่อสาร	94
4.1 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของอริสโตเติล	107
4.2 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของเบอร์โล	108
4.3 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของลาสเวลล์	112
4.4 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของแซนดอน และวีเวอร์	113
4.5 แบบจำลองการสื่อสารของเดอเฟลอร์	115
4.6 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของแมคเลค และแซฟฟี	116
4.7 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของวิลเบอร์ แชรมม์ แบบที่ 1	117
4.8 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของวิลเบอร์ แชรมม์ แบบที่ 2	118
4.9 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของวิลเบอร์ แชรมม์ แบบที่ 3	119
4.10 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของแดนซ์	120
4.11 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารเชิงเส้น	121
4.12 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์	122
4.13 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่อง	124
4.14 แบบจำลองกระบวนการสื่อสารในยุคดิจิทัล	128
5.1 กระบวนการสื่อสารภายในบุคคล	138
5.2 แบบจำลองกระบวนการรับรู้	148
5.3 แหล่งที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง	151

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.4 แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง	153
6.1 กระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล	167
6.2 หน้าต่างใจฮารี	173
6.3 แสดงแบบจำลองความขัดแย้งระหว่างบุคคลของโทมัส	180
7.1 รูปแบบการไหลของข่าวสารตามทฤษฎีเข็มฉีดยาจากสื่อมวลชนไปยังประชาชน	203
7.2 ทฤษฎีการไหลของข่าวสารกระจายชั้นเดียว	203
7.3 รูปการส่งข่าวสารสองชั้นตอน	205
7.4 การสื่อสารแบบหลายชั้นตอน	207
7.5 โครงสร้างของลำดับการดำเนินธุรกิจขององค์กรภาพยนตร์	220
9.1 แบบจำลองแสดงขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม	283
9.2 แสดงปัจจัยและกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นคนทันสมัย	284
9.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ในชุมชน: ปัจจัยสำคัญของการพัฒนา	290
9.4 ทักษะพื้นฐานในการพัฒนา	293

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	ประวัติการสื่อสารของมนุษย์	16
1.2	พัฒนาการของการศึกษานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย	28
2.1	องค์ประกอบทางการสื่อสารตามแบบจำลองการสื่อสารในแต่ละยุคสมัย	38
2.2	องค์ประกอบของผู้ส่งสาร	43
2.3	เกณฑ์การแบ่งประเภทช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ	48
2.4	องค์ประกอบของผู้รับสาร	54
2.5	เกณฑ์ลักษณะของผลจากปฏิกิริยาตอบกลับ	56
3.1	ประเภทของวัตถุประสงค์ของการสื่อสารของผู้ส่งสาร และผู้รับสาร	73
3.2	การแบ่งประเภทการสื่อสาร	78
6.1	ลักษณะสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลเมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของการสื่อสาร	170
8.1	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่	235
8.2	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะสื่อดั้งเดิมกับสื่อดิจิทัล	259
9.1	กฎหมายไทยที่ใช้ควบคุมสื่อและการแสดงความคิดเห็น	310

บทที่ 1

ความรู้เกี่ยวกับนิเทศศาสตร์ และการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งนอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของวูด (Wood, 2000: 11) ที่ว่ามนุษย์ใช้เวลาในการสื่อสารมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ในการดำเนินชีวิต การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาก การสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลและสังคม เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ และเพิ่มพูน

โลกทัศน์ให้มีความมองที่กว้างขวางขึ้น การสื่อสารเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนสังคมให้พัฒนาอย่างไม่ต่อเนื่อง ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนา สร้างสรรค์ และทำความเข้าใจบริบททางสังคมและโลกที่อาศัยอยู่ทั้งในทางวัฒนธรรมและมุมมองต่อสังคมได้ การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ สร้างสรรค์สิ่งที่จะพัฒนาชุมชนรวมไปถึงสังคมในทุกมิติ จากเหตุผลดังกล่าวเกี่ยวกับความสำคัญของการสื่อสาร มนุษย์จึงต้องเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพทางการสื่อสาร โดยนิยามศาสตร์แห่งการสื่อสารว่า “นิเทศศาสตร์”

1. ความหมายของการสื่อสาร

คำว่า การสื่อสาร (communications) มีที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า Communis หมายถึง ความเหมือนกันหรือร่วมกัน การสื่อสาร (communication) หมายถึงกระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสารโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจเป็นการพูด การเขียน สัญลักษณ์อื่นใด การแสดงหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม หรือความจำเป็นของตนเองและคู่สื่อสาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน และมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน บริบททางการสื่อสารที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การสื่อสาร สมฤทธิ์ผล ซึ่งนักวิชาการทางด้านการสื่อสารได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการสื่อสารที่มีความหลากหลายมากตามความสนใจของแต่ละบุคคลที่ให้ความสำคัญและพิจารณาการสื่อสารในภาพหรือมิติที่แตกต่างกันไปดังนี้

อันกูเรต (Ungurait, 1975: 6) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหว และความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อ ถ่ายทอด ค่านิยมทางสังคม เป็นต้น

แซมมวล (Samuel, 2000: 215-216) ได้กล่าวว่า เป็นการส่งข้อมูลข่าวสารจากบุคคล หนึ่งไปยังบุคคลอื่น ทำให้ทุกคนที่เข้าถึงข่าวสารนั้นทราบและเข้าใจแนวคิด หรือทัศนคติของผู้ ส่งสาร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2542: 9) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า คือ “การติดต่อกันระหว่างมนุษย์ เพื่อทำให้รับรู้เรื่องราวอันมีความหมายร่วมกัน และเกิดการ ตอบสนอง ต่อกัน”

วิรัช ลภีรัตนกุล (2546: 159) กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการในการส่งผ่านหรือ สื่อความหมายระหว่างบุคคล สังคม มนุษย์ เป็นสังคมที่สมาชิก สามารถใช้ความสามารถของ ตนสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ โดยแสดงออกในรูปของความต้องการ ความปรารถนา ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง

พิชิต แก้วก้อง (2549: 20) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็น การ ถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็น เรื่องราวต่าง ๆ จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความ เข้าใจตรงกัน โดยอาศัยเครื่องนำสื่อสารเป็นตัวกลางถ่ายทอด

สุรสิทธิ์ วิทยาธิรัฐ (2549: 28) ให้ความหมายของ การสื่อสารว่า การสื่อสารคือ การ ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ตลอดจน เรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่บุคคลอื่นให้เกิด ความรู้ความเข้าใจโดยทั่วกัน ซึ่งเป็นการให้คำนิยามที่อาศัย องค์ประกอบต่าง ๆ ของการ สื่อสารเป็นหลักซึ่งนิยมใช้กันแพร่หลาย

กาญจนา มีศิลปวิภักย์ (2553: 1) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า พฤติกรรมของ มนุษย์ทั้งที่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนหรือ พฤติกรรมที่ไม่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน โดย บางคนถือว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ที่สามารถสื่อความหมายได้ หรือก่อให้เกิด ความหมายถือเป็นการสื่อสารทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าผู้แสดงพฤติกรรมนั้นจะไม่มีเจตนาสื่อสารก็ตาม การสื่อสารของมนุษย์มักจะแตกต่างกันออกไปตามแนวความคิดของแต่ละบุคคล ดังนี้

1. การแสวงหาข้อมูล วิธีการชักจูงใจที่มีอยู่ทุกรูปแบบ
2. กระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคน ๆ หนึ่ง อาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง รวมไปถึงพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์
3. การถ่ายทอดข่าวสารจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง
4. การตีความหมายโดยสัญชาตญาณต่อท่าทางที่แสดงเป็นสัญลักษณ์โดยไม่รู้ตัวต่อ ความคิดและต่อพฤติกรรมของวัฒนธรรมของบุคคล

5. การสื่อสารเป็นการกระทำซึ่งเครื่องหมายอันแรก ก่อให้เกิดเครื่องหมายอันที่สองซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับสิ่งเร้าเป็นราย ๆ ไปว่าจะมีปฏิกิริยาตอบสนองอย่างไร

6. การแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยใช้สัญลักษณ์และระบบสาร

7. กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น

8. การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร

การสื่อสารยังสามารถสรุปได้ว่า คือ กระบวนการที่เป็นระบบซึ่งแต่ละบุคคลแสดงออกหรือใช้สัญลักษณ์ (Symbols) เพื่อการสร้างและเรียบเรียงความหมาย จากคำจำกัดความสิ่งที่สำคัญ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ของการสื่อสาร คือ การสื่อสารเป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งเกิดการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เป็นการยากที่จะบอกว่าการสื่อสารเริ่มต้น และสิ้นสุดเมื่อไหร่ เราไม่สามารถทำให้การสื่อสารหยุดอยู่ ณ ขณะหนึ่งได้ และการสื่อสารยังเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะการสื่อสารเป็นพลวัต (Dynamic)

ประการที่สอง การสื่อสารเป็นระบบ (System) ซึ่งหมายความว่า การสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบในการเรียบเรียงความหมาย ในกระบวนการสื่อสารจะพิจารณาถึงภาพรวมของระบบว่าเกิดในสถานที่ใด ควรแปลและเรียบเรียงไปในทิศทางใดให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร (Sender)

ประการที่สาม การสื่อสารจะเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ (Symbols) ซึ่งรวมภาษาและพฤติกรรมสื่อสารเชิงอวัจนภาษา (Nonverbal Behaviors) เช่น การยกคิ้ว การยิ้ม นอกจากนั้นยังรวมถึงศิลปะและดนตรีด้วย การมอบแหวนเป็นการแสดงออกถึงความรักเป็นต้น

ประการที่สี่ การสื่อสารให้ความสำคัญกับความหมาย (Meanings) ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการสื่อสาร ความหมายจะเป็นการพิจารณาจากภาพรวมทั้งของการสื่อสารในทั้งสามประการที่กล่าวมาข้างต้น (กาญจนา มีศิลปวิทย์, 2553: 9-10)

กล่าวได้ว่าการสื่อสาร หมายถึง กิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ใช้เพื่อการสื่อความหมายในสิ่งที่ตนนึกคิด และถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาสัญลักษณ์ท่าทาง เพื่อให้คู่สื่อสารเข้าใจในสิ่งที่ต้องการได้ โดยผู้ส่งสารมีความต้องการสื่อสารด้วยวัตถุประสงค์ทางการสื่อสาร ใด ๆ คือ การบอก การสอน การให้ความบันเทิง หรือต้องการชักจูงใจผ่านกระบวนการสื่อสารไปยังผู้รับสาร โดยต้องมีสารที่ต้องการจะสื่อจึงเรียบเรียงออกมาเป็นสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษา หรืออวัจนภาษา การสื่อสารมีความเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะการสื่อสารเป็นสื่อกลางที่ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจกัน ดังนั้นการสื่อสารจึง

ต้องมีกระบวนการและเรียนรู้อย่างถูกต้อง ศาสตร์แห่งการสื่อสารถูกขนานนามว่า "นิเทศศาสตร์"

2. ความหมายของนิเทศศาสตร์

"นิเทศศาสตร์" คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางสื่อสาร และผู้รับสาร กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการกำหนดได้หลากหลาย เช่นการควบคุมคุณภาพการสื่อสารในทุกขั้นตอนให้มีประสิทธิผลมากที่สุด เพื่อให้ผลลัพธ์สิ่งที่ต้องการสื่อออกไปประสบผลสำเร็จ นิเทศศาสตร์ได้กลายเป็นศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร (สุริยา ประดิษฐ์สถาพร และ ประชน วัลลิโก, 2558: 98-118)

คำว่า "นิเทศศาสตร์" มาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า "Communication Arts" แปลว่า ศาสตร์แห่งการสื่อสาร ซึ่งหมายรวมถึงการสื่อสารทุกรูปแบบของมนุษย์ (พิสันต์ สุขพูล, 2564: 402-413)

ศาสตราจารย์บำรุงสุข สีหอำไพ ให้ทรงเห็นว่า "ศาสตร์สาขานี้ได้ชื่อว่า " นิเทศศาสตร์" เพราะศาสตร์สาขานี้ประกอบไปด้วยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล การติดต่อสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด เช่น การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ (บำรุงสุข สีหอำไพ, 2515: 21)

วิรัช ลภิตนกุล (2544: 21) นิยามความหมายของคำว่า "นิเทศศาสตร์" ไว้ดังนี้ นิเทศศาสตร์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communication Arts จึงเป็นศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยการติดต่อสื่อสารซึ่งหมายรวมถึงการติดต่อสื่อสารทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารมวลชน หรือการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ตลอดจนการพูดและการแสดง ทั้งนี้เพราะคำว่า "นิเทศ" หมายถึงการชี้แจงหรือการแสดงอยู่แล้วนั่นเอง

ชินีเพ็ญ มะลิสุวรรณ (2561: 2) การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งเพื่อสร้างความเข้าใจและการแสดงออกผ่านปฏิบัติการการตอบสนองในทุกรูปแบบทั้งการพูด การเขียน และอื่น ๆ

เพียร์สันและเนลสัน (Pearson & Nelson, 2000: 28) การสื่อสาร คือ กระบวนการทางนิเทศศาสตร์ ซึ่งหมายถึง กระบวนการทำความเข้าใจ และแบ่งปันความหมาย

นิเทศศาสตร์ จึงหมายถึง การสื่อสารของมนุษย์ทุกรูปแบบ ทั้งการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) การสื่อสารระหว่างประเทศ (International Communication) การสื่อสารแบบเฉพาะเจาะจง (Specific Communication) การสื่อสารในองค์กร (Organization Communication) และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) และ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นิยาม

ของนิเทศศาสตร์จะครอบคลุมถึงอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เช่น อาชีพด้านวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การแสดง การพูด และการเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น (พิสันต์ สุขพูล, 2564: 402-413)

จากการทำความเข้าใจความหมายเกี่ยวกับนิเทศศาสตร์ สามารถสรุปได้ว่า นิเทศศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่ผ่านการพิจารณา การทำความเข้าใจไปจนถึงการสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ผู้สื่อสารและผู้รับสารได้สิ่งที่มีความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพในแต่ละขั้นตอนของการสื่อสาร โดยนิเทศศาสตร์จะเป็นศาสตร์ที่ใช้ในการสร้างความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารดังกล่าว

3. ความหมายของคำนิเทศศาสตร์กับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ

จากนิยามของการสื่อสารคือ การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง อีกทั้งนิเทศศาสตร์ยังหมายถึงการสื่อสารของมนุษย์ทุกรูปแบบ ดังนั้นนิเทศศาสตร์กับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ จึงเข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ และผู้ที่ทำงานในฐานะสื่อมวลชนซึ่งมีทำหน้าที่ส่งสารไปยังมวลชนผู้รับสาร จำแนกสื่อมวลชนประเภทต่างดังต่อไปนี้ (กิติมา สุรสนธิ, 2548: 5-6)

3.1 วารสารศาสตร์

วารสารศาสตร์ (Journalism) หมายถึง วิชาการและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการหนังสือพิมพ์ ซึ่งถือเป็นสื่อมวลชนที่มีกำเนิดก่อนสื่อมวลชนประเภทอื่น และเมื่อมีสื่อมวลชนประเภทอื่นเกิดขึ้นในเวลาต่อมา อาทิ การกระจายเสียงทางวิทยุและโทรทัศน์ ก็ได้ใช้คำว่า Journalism ครอบคลุมไปยังสื่อมวลชนนั้น ๆ ด้วย โดยใช้คำว่า Journalism ต่อท้ายสื่อมวลชนประเภทนั้น ๆ เช่น การกระจายเสียงทางวิทยุและโทรทัศน์ใช้คำว่า Broadcast Journalism ต่อมาเมื่อได้มีการบัญญัติศัพท์ คำว่า การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ขึ้นคำว่าวารสารศาสตร์ (Journalism) จึงถูกนำไปใช้ในความหมายเดิม คือ วิชาการเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ ส่วนสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ อันได้แก่ การกระจายเสียง หรือการวิทยุและโทรทัศน์ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Broadcasting หรือ Radio and Television และการภาพยนตร์ก็ใช้คำว่า Film อย่างไรก็ตาม คำว่าวารสารศาสตร์ในปัจจุบันยังคงถูกนำมาใช้ในความหมายของการหนังสือพิมพ์และยังมีความหมายครอบคลุมถึงสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ ด้วย (ปรมะ สตะเวทิน, 2540: 11-13)

3.2 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) หมายถึง กิจกรรมอันเป็นเครื่องมือส่งเสริมการตลาดอย่างหนึ่งของบริษัทกระทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อ

สาธารณชนต่าง ๆ ที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบริษัทโดยตรง อันได้แก่ ลูกค้า พันธมิตรของธุรกิจ ผู้ถือหุ้น พนักงาน รัฐบาล รวมตลอดถึงสังคม ซึ่งบริษัทดำเนินการอยู่ โดยการออกข่าวเผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับข่าวสารในทางที่ดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ (Corporate Image) ในแง่ดี รวมตลอดถึงการป้องกันข่าวลือ และเหตุการณ์ไม่ดี อันอาจทำให้บริษัทได้รับความเสียหายอีกด้วย (Boone & Kurtz, 1995: 574)

3.3 การโฆษณา

การโฆษณา (Advertising) หมายถึง ข่าวสารที่ส่งผ่านสื่อมวลชนบางอย่าง โดยมีผู้อุปถัมภ์ที่ระบุเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการโฆษณานั้น การโฆษณาเป็นการติดต่อสื่อสารที่มีลักษณะเป็นการเชิญชวน มีลักษณะไม่เป็นกลาง และค่อนข้างมีอคติ ลักษณะการโฆษณาจะเป็นไปในทำนองที่ว่า ผมจะขายผลิตภัณฑ์หรือความคิดแก่คุณ (Russel & Lene, 1996: 30)

3.4 วิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียง (Broadcasting) หมายถึง การแพร่สัญญาณเสียงออกอากาศโดยการใช้อื่นวิทยุ หรือคลื่น แม่เหล็กไฟฟ้า เพื่อส่งสารกระจายออกอากาศโดยตรง ไปยังมวลชนทุกคนถึงแม้จะอยู่ที่ห่างไกลก็ตาม ซึ่งคลื่น วิทยุกระจายเสียงนี้เกิดขึ้นจากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์มีข้อบ่งชี้โดยบังเอิญแต่อย่างใด จากนั้นจึงทำให้เกิดกลุ่มสื่อมวลชนกลุ่มแรกที่ตัวกลางในการสื่อสารเกิดขึ้นในโลกด้วยเช่นกัน (ศิโรตม์ พูลคล้าย, 2564: 1)

3.5 การวิทยุโทรทัศน์

การวิทยุโทรทัศน์ (Radio and Television) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดเสียง และภาพ โดยวิธีเปลี่ยนคลื่นวิทยุจากคลื่นเสียงและภาพ เป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ออกสู่อากาศหรือส่งเสียงและภาพ ทางสาย เพื่อส่งสารไปถึงมวลชนที่อยู่ในถิ่นต่าง ๆ โดยตรง เป็นการส่งสัญญาณไฟฟ้าของภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน (ภัสวดี นิตเกษรสุนทร, 2554)

3.6 ภาพยนตร์

ภาพยนตร์ (Film) หมายถึง เป็นกระบวนการบันทึกด้วยฟิล์ม แล้วนำเป็นกระบวนการบันทึกด้วยฟิล์ม นำออกฉายในลักษณะที่แสดงให้เห็นภาพเคลื่อนไหว (Motion Picture) ภาพที่ปรากฏบนฟิล์มภาพยนตร์ หลังจากผ่านกระบวนการถ่ายทำแล้ว เป็นเพียงภาพนิ่งจำนวนมากที่มีอิริยาบถหรือแสดงอาการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยต่อเนื่องกันเป็นช่วง ๆ ตามเรื่องราวที่ได้รับการถ่ายทำและตัดต่อมา ซึ่งอาจเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเป็นการแสดงให้เหมือนจริง หรือการแสดงและสร้างภาพจินตนาการของผู้สร้างก็ได้ ด้วยคุณลักษณะพิเศษของภาพยนตร์ที่สามารถแสดงให้เห็นภาพ และเสียงอันน่าสนใจ ภาพยนตร์จึงเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างสูงตลอดเวลานับร้อยปี จนปัจจุบันแม้จะมีสื่อประเภทอื่นเกิดขึ้นมากแล้ว แต่ภาพยนตร์ก็ยังได้รับความนิยม และได้รับการพัฒนาให้มี

บทบาทสำคัญอยู่เสมอ โดยเฉพาะในด้านธุรกิจการบันเทิง และยังมีคุณค่าอย่างสูงสำหรับการศึกษา เนื่องจากภาพยนตร์เป็นสื่อที่มีคุณลักษณะลักษณะพิเศษ สามารถทำให้เข้าใจเรื่องราวได้อย่างลึกซึ้ง (คุณาพร ไชยโรจน์, 2553)

สรุปความหมายของคำนิเทศศาสตร์กับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้ว่าการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนประกอบด้วยสื่อแขนงต่าง ๆ เป็นผู้ส่งสาร ด้วยข้อมูลข่าวสารไปยังช่องทางตามประเภทของสื่อมวลชน กลุ่มมวลชนจะเป็นผู้รับสาร ซึ่งก่อให้เกิดผลของการรับสารตามวัตถุประสงค์ของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เช่น ถ้าเป็นรายการโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงกลุ่มมวลชนผู้รับชมก็ได้รับความบันเทิงนั่นเอง จึงทำให้วิชาชีพทางการสื่อสารกลายเป็นสาขาที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมยุคปัจจุบัน

4. ความสำคัญของการสื่อสารและนิเทศศาสตร์

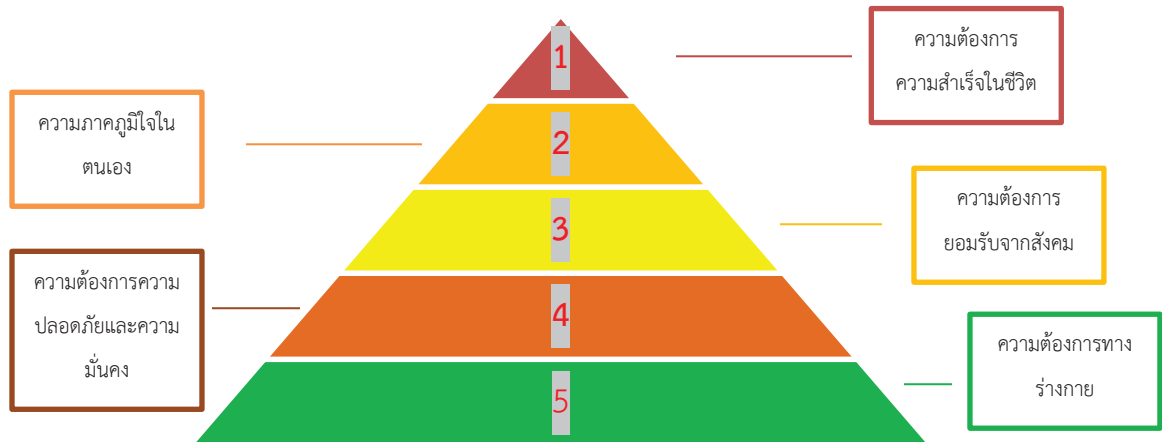
การสื่อสารเป็นทักษะที่ต้องได้รับการพัฒนา เพราะมีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จำเป็นต้องนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือสื่อความหมายให้ได้มาซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น และจากการคำนึงความหมายของการสื่อสาร จะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีความสำคัญต่อการดำรงชีพ ซึ่งมนุษย์ต้องมีเครือข่ายสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาตนเองและสังคม การสื่อสารจึงเป็นหัวใจสำคัญในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ การสื่อสารมีความสำคัญต่อมนุษย์และสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ดังต่อไปนี้ (ภาภิรัตน์ ตรีสุกุล, 2554: 2-8)

4.1 ความสำคัญของการสื่อสารต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์

การสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าตลอดเวลาตั้งแต่ต้น เรามีกระบวนการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันจะต้องมีการติดต่อสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างขาดไม่ได้ อย่างไรก็ตามเราสามารถสังเกตได้ว่า ในขณะที่เราทำการสื่อสารอยู่นั้น ตลอดกระบวนการสื่อสาร ถ้าไม่อยู่ในฐานะผู้รับสารจากคนอื่น เราก็อยู่ในฐานะผู้ส่งสารให้คนอื่น ๆ นั่นเอง ซึ่งการสื่อสารมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ สรุปได้ดังนี้

4.1.1 การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสนองตอบความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ เพื่อเชื่อมโยงตนเองกับสังคม ดังนั้นมนุษย์ทุกคนต้องการปัจจัยสี่ คือ อาหาร ยา รักษาโรค ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม และมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการตามลำดับความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้น ของอับราฮัม มาสโลว์ (Maslow, 1973: 122-144)

ภาพที่ 1.1 : แสดงลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้น ของ อับราฮัม มาสโลว์

ที่มา: Maslow, 1973: 122-144

จากภาพที่ 1.1 อธิบายลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้น ของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ได้ดังนี้

ชั้นที่ 1 การหายใจ อาหาร น้ำ เพศ การนอน ภาวะสมดุล การขับถ่าย

ชั้นที่ 2 ร่างกาย การทำงาน ทรัพย์สินสมบัติ ศีลธรรม ครอบครัว สุขภาพ สิทธิครอบครอง

ชั้นที่ 3 มนุษย์ทุกคนต้องการ มิตรภาพ ครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเพศ

ชั้นที่ 4 ความเคารพ ความสำเร็จ ความเอาใจใส่ ไว้วางใจและยอมรับ

ชั้นที่ 5 ความดีงาม การสร้างสรรค์ ไม่อคติ การยอมรับ การเข้าใจความจริง

จากลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้นนั้นมนุษย์ต้องใช้การสื่อสารเพื่อแสดงความต้องการของตนเอง เพื่อทำการสื่อสารระหว่างบุคคล รวมถึงการสื่อสารมวลชน หรือการสื่อสารในทุกประเภทเพื่อมาตอบสนองความต้องการของตนเอง และมนุษย์ใช้การสื่อสารเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลรอบข้างด้วย เช่น ถ้ามีความหิวต้องไปร้านอาหารเพื่อสั่งอาหารที่ตนเองต้องการจะรับประทาน เมื่อต้องการผลิตภัณฑ์สบู่มารใช้ในการชำระร่างกาย การชมรายการโทรทัศน์หรือฟังรายการวิทยุที่มีการโฆษณาจึงไปซื้อ หรือตลอดจนฟังข่าวสารเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคมจากรายการข่าวว่ามีอุกภัยที่ไหน จึงไม่เดินทางจึงทำให้ตนเองปลอดภัย เป็นต้น

4.1.2 การสื่อสารช่วยให้มนุษย์เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จอร์ต เฮิร์ท เบิร์ต มีด (George Herbert Mead, 1934 as cited in Wood, 2000: 405-406) อธิบายว่า

มนุษย์พูดหรือสื่อสารกันเพื่อสร้างความเป็นมนุษย์ให้แก่ตน เด็กสื่อสารกับผู้อื่นให้รู้จักตนเองสิ่งสมมุติภาพความเป็นตัวเอง เมื่อโตขึ้นเรียนรู้สัญลักษณ์ต่าง ๆ จากสังคมโดยการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

4.1.3 การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่
ดีระหว่างกัน มนุษย์ต้องการความรักและเป็นที่รักของบุคคลอื่น จึงใช้การสื่อสารเพื่อเรียนรู้กัน

4.1.4 การสื่อสารช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตและสุขภาพกายของมนุษย์ให้ดีขึ้น
 สุขภาพจิตและสุขภาพกายมีความสัมพันธ์กัน การสื่อสารมีส่วนช่วยให้สุขภาพกายและ
 สุขภาพจิตดี เช่น บุคคลที่มีอารมณ์ขันใช้การสื่อสารพูดคุย กับคนอื่น ทำให้ตนเองและผู้อื่น มี
 ความสุข

4.1.5 การสื่อสารคือทักษะสำคัญซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพของมนุษย์
 การสื่อสารคือ ทักษะสำคัญซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในวิชาชีพของมนุษย์ เช่น การรับฟังความ
 คิดเห็นของบุคคลอื่น ช่วยให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จได้

4.2 ความสำคัญของการสื่อสารต่อความเป็นสังคม

การที่มนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ตั้งแต่สังคมระดับเล็กคือ ครอบครัว
 ชุมชนเผ่าพันธุ์ ไปจนถึงการรวมตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัย
 การสื่อสารเป็นพื้นฐาน เพราะการสื่อสารเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลตั้งแต่ระดับเล็กไปจนถึง
 ระดับประเทศเกิดความเข้าใจกัน การสื่อสารเป็นสิ่งที่ช่วยให้การตอบสนองระหว่างบุคคลหรือ
 ระดับกลุ่มในขนาดต่าง ๆ เกิดทิศทางที่ชัดเจนและสามารถสร้างการแลกเปลี่ยนทางสังคมได้
 อย่างเหมาะสม โดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นสังคมในระดับใดก็ตาม การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็น
 เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจและพัฒนาสังคมต่อไปได้ (วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา,
 2562: 181-200)

4.2.1 การสื่อสารเป็นพื้นฐานของสังคม ทักษะทางการสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน เขียน
 และการใช้สัญลักษณ์เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงอยู่ร่วมกัน เช่น ตั้งแต่เด็กจนโตเราต้อง
 สื่อสารในชีวิตประจำวัน

4.2.2 การสื่อสารเป็นทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ สัมพันธภาพระหว่าง
 สมาชิก เช่น การศึกษา การทำงาน การดำรงอยู่ในความเป็นสังคม

4.2.3 การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการสังคมประกิตหรือ
กระบวนการขัดเกลาทาง สังคม (Socialization) เพื่อทำให้มนุษย์เรียนรู้กฎระเบียบ ข้อห้าม
 และกรอบของสังคม

4.2.4 การสื่อสารคือเครื่องมือในการรายงานความเคลื่อนไหวของสังคมและ
ควบคุมสังคม เช่น การรายงานข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของเหตุการณ์ที่เป็นไปในสังคม

4.2.5 การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและมรดกทาง
วัฒนธรรมของสังคม เช่น การนำเสนอเรื่องราวของวัฒนธรรมทางสังคม ฝ่ายสื่อมวลชน ใน
 รายการประเภทต่าง ๆ

4.2.6 การสื่อสารเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสังคม ได้แก่ การเผยแพร่ นวัตกรรม (Diffusion of Innovation) ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ

4.3 ความสำคัญของการสื่อสารต่อการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย

ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบใดหรือการปกครองระดับใด คือตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ไปจนถึงระดับชาติ ย่อมจะมีทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองหรือประชาชน ซึ่งทั้ง 2 ฝ่าย จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญที่จะทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าและ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการปกครองของรัฐบาล จำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบและเข้าใจ จะได้เกิดความร่วมมือและ ปฏิบัติตามนโยบายตลอดจนกฎเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนดไว้ นอกจากการเผยแพร่ข่าวสารแล้ว รัฐบาลยังจำเป็นที่ต้องรับทราบความรู้สึกนึกคิด ความต้องการหรือประชามติของประชาชน ด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ให้สอดคล้อง กับประชามติในกรณีของการปกครองระบอบประชาธิปไตย หรือนำไปใช้ควบคุมประชามติของ ประชาชนไม่ให้เบี่ยงเบนหรือต่อต้านนโยบายของรัฐบาลในกรณีของการปกครองระบอบเผด็จ การ

4.3.1 การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสนับสนุนการเมืองการปกครอง แต่ ละฝ่ายการเมืองต้องการเป็นเจ้าของสื่อเพื่อใช้เป็นช่องทางในการสร้างความเข้าใจ

4.3.2 การสื่อสารเป็นเครื่องมือของรัฐในการบริหารราชการ เพื่อเสริมสร้างความ เข้าใจ และปรับปรุงทัศนคติ

4.3.3 การสื่อสารเป็นเครื่องมือของรัฐในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างรัฐกับ ประชาชน เช่น การรายงานสถานการณ์ของโรคระบาดด้วยไวรัสโคโรนาหรือโควิด (Covid-19) ของศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด (Covid-19) หรือ ศบค.

4.3.4 การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการปฏิรูประบบราชการและการเมือง เช่น การ แลกเปลี่ยนนโยบายต่าง ๆ ของพรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้ง

4.3.5 การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ ประเทศอื่น ๆ ในสังคมโลก เช่น การร่วมมือการค้าระหว่างประเทศ

4.4 ความสำคัญของการสื่อสารต่อระบบอุตสาหกรรมและ เศรษฐกิจ

ปัจจุบันวงการอุตสาหกรรม มีการปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนการ พัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้ต้องอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งถือเป็นองค์กร หรือสถาบันที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

และประชาชนในทางตรงข้ามลูกจ้างของสถาบันเองก็จะมีการรวมตัวกันเป็นองค์การในรูปของสหภาพแรงงาน เพื่อให้มีพลังต่อรองแสดงความต้องการของตน และชี้ข้อบกพร่องของฝ่ายบริหาร นอกจากนั้นโรงงานอุตสาหกรรมยังเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอกฝ่ายต่าง ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งของโรงงาน ผู้บริโภคสินค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ฯลฯ ฉะนั้น การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงงานอุตสาหกรรมย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลเหล่านี้ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม นอกจากนั้นสิ่งหนึ่งที่องค์กรต้องการก็คือ ความสนับสนุนและความร่วมมือจากบุคคลเหล่านั้น โดยองค์กรจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้ ด้วยการใช้วิธีการด้านสื่อสารที่เรียกว่า "การประชาสัมพันธ์" (Public Relations) ในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและยังสามารถตรวจสอบประสามติหรือความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อองค์กรด้วย (บุญยหนู ธรรมสะอาด, 2551: 6)

4.4.1 การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารองค์การ เช่น การจัดกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในองค์กรทราบถึงนโยบายขององค์กรนั้น ๆ

4.4.2 การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการให้ข่าวสารข้อมูลทางเศรษฐกิจ เช่น การรายงานข่าวเรื่องการเปลี่ยนแปลงราคาทองคำอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ของเศรษฐกิจทั่วโลก

4.4.3 การสื่อสารช่วยให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ เช่น การโฆษณา และกิจกรรมส่งเสริมการขาย

4.4.4 การสื่อสารคือเครื่องมือในการส่งเสริมการดำเนินงานด้านแรงงานสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความเข้าใจของบุคลากรในองค์กร

4.4.5 การสื่อสารช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประกอบธุรกิจ เช่น การเจรจาร่วมมือทำกิจกรรมทางตลาดเพื่อกลุ่มผู้บริโภค

4.5 ความสำคัญของการสื่อสารต่อการเมืองระหว่างประเทศ

ในวงการเมืองระหว่างประเทศก็เช่นกัน ที่จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญ คือ พัฒนาการของเทคโนโลยีทางการสื่อสารต่าง ๆ สามารถช่วยทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดกันได้สะดวกและรวดเร็ว ดังนั้น ด้วยเหตุผลทางด้านการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้าขึ้นและเหตุผลทางด้านการเมือง จึงทำให้สังคมโลกปัจจุบันเป็นสังคมที่แคบ เพราะสามารถติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกนั่นเอง อนึ่งการติดต่อสื่อสาร หรือการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนโยบายการเมืองระหว่างประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบด้านการสื่อสารโดยตรง เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับประเทศของตน สร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศอื่น ตลอดจนชักจูงให้ได้รับ

ความสนับสนุนจากประเทศอื่น และได้ศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในประเทศอื่นที่มีต่อประเทศของตน หน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบด้านการสื่อสารของการเมืองระหว่างประเทศก็คือ กระทรวงการต่างประเทศ และสถานทูตต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผู้จัดการกับการสื่อสารให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะทางจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมของประชาชนชาติต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างไปจากประเทศของตน ทั้งนี้โดยอาศัยสื่อชนิดต่าง ๆ เช่น สถานีวิทยุ VOA หรือ Voice of America ของสหรัฐอเมริกา สถานีวิทยุ BBC ของประเทศอังกฤษ หนังสือพิมพ์เสรีภาพของสหรัฐอเมริกา หนังสือสหภาพโซเวียตของประเทศรัสเซีย เป็นต้น (พิสันต์ สุขพูล, 2564: 402-413)

4.5.1 การสื่อสารเป็นเครื่องมือรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศอื่น ตลอดจนชักจูงให้ได้รับความสนับสนุนจากประเทศอื่น

4.5.2 การสื่อเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารระหว่างประเทศ เช่น การรับรู้ข่าวสารผ่านการชมรายการข่าวต่างประเทศ

4.5.3 การสื่อสารเป็นตัวกลางที่ศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในประเทศอื่นที่มีต่อประเทศของตน เช่น การที่ผู้คนในต่างประเทศแสดงความเสียใจต่อการเกิดสงครามของประเทศรัสเซียและประเทศยูเครน

4.5.4 การสื่อสารช่วยให้เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนชาติต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างไปจากประเทศของตน เช่น การชมรายการ “ความลับเอเชีย” ซึ่งทำให้ทราบถึงความเป็นอยู่ของคนเผ่าต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือหรือเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์ และการสื่อสารเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศมีความก้าวหน้าและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะการสื่อสารตามความหมายคือการแลกเปลี่ยนข่าวสารและทำให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างคนในสังคม

5. ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์

จากการศึกษาถึงความหมายของการสื่อสาร และความหมายของนิเทศศาสตร์ จะเห็นได้ว่า การสื่อสารได้แทรกซึมอยู่ในกิจกรรมทุกประเภทที่อยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และมีผลเป็นวงกว้าง ทำให้วิชาชีพทางการสื่อสารกลายเป็นสาขาที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมยุคปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสังคมดำเนินเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งมีลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ซึ่งสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีลักษณะสำคัญหลายประการ (นฤมล บัวแย้ม, 2559: http://www.acu.ac.th/html_edu/cgi-bin/acu/main_php/print_informed.php?id_count_inform=9352.) สรุปได้ดังนี้

5.1 คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

สังคมโลกาภิวัตน์คอมพิวเตอร์มีบทบาทสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือที่จะรับและแปลงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและไม่ค่อยมีข้อจำกัด คอมพิวเตอร์ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดเก็บ บันทึกข้อมูล จัดระบบข้อมูล และนำมาใช้สื่อสารถึงกันในเวลาอันรวดเร็วทุกมุมโลก ในระยะไม่กี่ปีมานี้ ได้มีการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ไปอย่างมาก จากเครื่องที่มีขนาดใหญ่ราคาแพง เป็นระบบคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่มีขนาดเล็ก มีคุณภาพ ราคาถูก และศักยภาพสูง เครื่องคอมพิวเตอร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแพร่ข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์

5.2 เกิดการเพิ่มขึ้นของแรงงานด้านข่าวสาร

จำนวนแรงงานที่ทำงานเกี่ยวกับข่าวสาร ข้อมูลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แรงงานเหล่านี้ได้แก่ผู้ที่อยู่ในวงการการศึกษา การคมนาคม การพิมพ์ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชน ทุกประเภท การเงิน การบัญชี รวมทั้งอุตสาหกรรมผลิตคอมพิวเตอร์หรือชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ และงานที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาจัดการกับข่าวสารทุกชนิด

5.3 เกิดการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสาร

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจและสังคมเจริญก้าวหน้า เศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าทำให้โลกตะวันตกมั่งคั่งร่ำรวย ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดเป็นแรงกระตุ้นให้มีการวิจัยและพัฒนา เพื่อศึกษาค้นคว้าหาข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างไม่หยุดยั้ง สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็ทำหน้าที่ค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น เทคโนโลยีสื่อสารอันทันสมัยก็มีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนถ่ายข้อมูลใหม่ ๆ หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

5.4 ระบบเศรษฐกิจประสานเป็นหนึ่งเดียว

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ระบบเศรษฐกิจจะมีการประสานเป็นหนึ่งเดียว ทำให้พรมแดนแต่ละประเทศไม่อาจขวางกั้นพลังทางเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ ระบบเศรษฐกิจยังได้เปลี่ยนรากฐานจากระบบอุตสาหกรรมมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบฐานข่าวสาร (Information Based Economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการผลิต การจัดการ และเผยแพร่ข่าวสาร ข่าวสารกลายเป็นสินค้าประเภทหนึ่ง ตัวอย่างธุรกิจชนิดนี้ เช่น การผลิตคอมพิวเตอร์ เครื่องโทรคมนาคม วิทยุ โทรศัพท์ การพิมพ์ โทรศัพท์ หนังสือ วารสาร เป็นต้น ข่าวสารกลายเป็นเรื่องสำคัญและเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ผู้ต้องการใช้ข่าวสารต้องเสียค่าใช้จ่าย ข่าวสารกลายเป็นแหล่งทุน และเป็นบ่อเกิดของการว่าจ้างแรงงาน

5.5 การครอบงำโลกทางวัฒนธรรม

การครอบงำโลกทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากกระแสวัฒนธรรมโลก (Neo-Westernization) ที่เป็นการนำกระแสต่าง ๆ มากำหนดทิศทางทางวัฒนธรรมทั่วโลก โดยส่วนใหญ่เป็นกระแสที่ได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในลักษณะของการนำความเจริญเข้ามาผ่านการ

แต่งกาย การบริโภคอาหาร เทคโนโลยี แนวความคิด การเมือง การปกครอง และการปฏิบัติ ในทางสากลโลก เหล่านี้เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไร้พรมแดนและไม่ถูกปิดกั้น ทำให้วัฒนธรรม ทั่วโลกเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่องจนอาจเรียกได้อีกอย่างว่า หมู่บ้านโลก (Global Village) เหล่านี้เป็นผลมาจากการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลที่รวดเร็ว และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้รับการ ตอบสนองที่ชัดเจนและมีปฏิสัมพันธ์ที่รวดเร็ว

5.6 ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่

การสื่อสารที่รวดเร็วได้นำพาข้อมูล องค์กรความรู้ และศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีส่วนในการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจแก่ภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั่วโลก โดยการสื่อสารมีส่วนทำให้ภาคธุรกิจ ไปจนถึงภาครัฐได้รับข้อมูลที่มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพในการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้ เช่นในอุตสาหกรรมด้านการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ องค์กรความรู้ใหม่ ๆ ที่ ประเทศโลกที่ 1 ได้มีการพัฒนาชิ้นส่วน หรือนวัตกรรมขึ้นมา องค์กรประกอบดังกล่าวจะถูก ส่งผ่านมายังประเทศผู้ผลิตหรือกลุ่มประเทศโลกที่ 2 หรือ 3 ที่มีนวัตกรรมที่ยังไม่ได้รับการ พัฒนามา เหล่านี้ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ถูกขับเคลื่อนผ่านการสื่อสารข้อมูลอย่างมี ประสิทธิภาพ นอกจากนี้รูปแบบการทำธุรกิจในยุคสมัยปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากข้อมูลข่าวสารในยุคสมัยใหม่ มีความปัจจุบันทันด่วนมากยิ่งขึ้นจากการมาถึงของ ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ตและการเชื่อมต่อของเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่ เช่นการเชื่อมต่อ อุปกรณ์ในรูปแบบ Internet of Thing หรือ IoT ที่ว่าด้วยการทำให้อุปกรณ์และสิ่งที่อยู่รอบตัว นั้นสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตหรือส่งผ่านข้อมูลได้จากทุกแห่งหน หลักการดังกล่าวทำให้ ภาคธุรกิจเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และหลายฝ่ายได้มีการปรับตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำมาซึ่งการ พัฒนาศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะการแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดโลกอย่างรุนแรง ในลักษณะที่เรียกว่า การทูตแผนใหม่ (New Diplomacy) หรือการเจรจาทางการค้าในระดับที่ เข้าสู่ตลาดโลกจากทุกระดับของธุรกิจทั้งในเชิงพันธมิตรการค้า การร่วมทุน ไปจนถึงการ แข่งขัน

5.7 เกิดความรู้สึกท้องถิ่นนิยม (Localism)

กระแสโลกาภิวัตน์สร้างความรู้สึกละทิ้งท้องถิ่นนิยมแทนที่อุดมการณ์ชาตินิยม เนื่องจาก สังคมยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคแห่งข่าวสาร ซึ่งประชาชนใน ท้องถิ่นสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของตนได้อย่างรวดเร็วจากสื่อมวลชน ทำให้เกิดการปลุก จิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่น ให้รู้จักเห็นคุณค่าอนุรักษ์ รักษา และหวงแหนทรัพยากร ภายในท้องถิ่นของตน พร้อมทั้งตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลกลาง หากรัฐบาลกลาง หวังจะตัดทวงผลประโยชน์จากท้องถิ่นโดยไม่โปร่งใส ก็จะถูกต่อต้านจาก ประชาชนในท้องถิ่น ดังที่เราได้พบเห็นที่กลุ่ม ประชาชน ออกมาเรียกร้อง สิทธิ ความเสมอภาคต่าง ๆ (จารุกิตติ์ พิริยสุวัฒน์ และคณะ, 2564: 877-888)

5.8 ประโยชน์ของการสื่อสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์

ด้วยเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดประโยชน์ทางด้านการสื่อสาร ดังนี้

5.8.1 ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อกันได้มากกว่าหนึ่งคน สามารถกระจายข่าวสารไปยังกลุ่มคนจำนวนมากได้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ทำให้เกิดการรับรู้ หรือที่เรียกว่า รู้เท่าทันสื่อ และมีความสะดวกสบาย

5.8.2 การสื่อสารช่วยให้มนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งสังคมประกอบด้วยองค์กร สถาบันต่าง ๆ ของสังคม การสื่อสารทำให้เข้าใจบทบาทของแต่ละคน และทำให้แต่ละหน่วยงานในองค์กรต่าง ๆ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่หลากหลาย

5.8.3 ช่วยให้คุณค่าทางจิตวิญญาณและการกระทำสอดคล้องกัน เปลี่ยนแปลงเป็นศรัทธา และการตัดสินใจเป็นความเข้าใจ เชื่อมโยงกับความเป็นมนุษย์ที่เราทุกคนมีส่วนร่วม เอาใจใส่ความต้องการของตนเพื่อเติมเต็มความกรุณาต่อคนอื่น

5.8.4 การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่หลากหลายในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ช่วยให้ผู้พัฒนาปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

5.8.5 การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่หลากหลาย ในด้านของเศรษฐกิจ ธุรกิจ การค้า จะได้รับประโยชน์ที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าของธุรกิจ ตัดสินใจได้ด้วยการสื่อสารทางการตลาดที่เจ้าของตราผลิตภัณฑ์ส่งมอบข้อมูลข่าวสารผ่านทางการสื่อสารให้กับผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มลูกค้า

อย่างไรก็ตาม การศึกษาทางด้านการสื่อสารซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโลก ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในเรื่องของเทคโนโลยีทางด้านการสื่อสาร ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ มากกว่าการให้ความสำคัญในเรื่องของเนื้อหา หรือสารที่จะถูกสื่อออกไป จึงทำให้การสื่อสารอาจสร้างปัญหา หรือก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าจะก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล และสังคม นั้น ดังนั้น ในการนำการสื่อสารไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้สื่อสารจึงควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบการสื่อสาร อันได้แก่ ผู้ส่งสาร (Senders) สาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channels) และตัวผู้รับสาร (Receiver) รวมทั้งผลของการสื่อสารด้วย ซึ่งเมื่อเราศึกษาถึงการสื่อสาร เราปฏิเสธการสื่อสารในชีวิตประจำวันไม่ได้ เพราะการสื่อสารเปรียบได้ว่าเป็นหัวใจของการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ ดังนั้นการสื่อสารและนิเทศศาสตร์ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตมนุษย์ทุกประเทศทั่วโลก

6. ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานิเทศศาสตร์

การสื่อสารของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) หลายครั้งที่เราเห็นผู้รับสารตัดสินใจเลือกที่จะรับสารประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น เลือกที่จะรับฟัง โดยไม่ต้องการรับสารด้วยการอ่าน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้มากมายหลายช่องทางด้วยคุณสมบัติเฉพาะของสื่อที่ประสิทธิภาพในการสื่อสาร (ราตรี พัฒนรังสรรค์, 2542: 165)

6.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานิเทศศาสตร์ในต่างประเทศ

การสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่พัฒนาขึ้นตลอดเวลา จากประวัติการสื่อสารของมนุษยชาติ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 44-47) มีประวัติที่น่าสนใจเพื่อการเรียนรู้ตามการดังนี้

ตารางที่ 1.1 ประวัติการสื่อสารของมนุษย์

ช่วงเวลา	ลักษณะ/ ประเภท/ เหตุการณ์ทางการสื่อสาร
600 ปี ก่อนคริสตศักราช	ลายสือละตินแรกเริ่มสุด
450 ปี ก่อนคริสตศักราช	ชาวกรีกใช้นกพิราบสื่อสาร
130 ปี ก่อนคริสตศักราช	สร้างหอสมุดอเล็กซานเดรีย
คศ. 350	หนังสือเข้ามาแทนที่ม้วนกระดาษ
คศ. 600	พิมพ์หนังสือในประเทศจีน
คศ. 676	ชาวอาหรับและชาวเปอร์เซียใช้กระดาษแทนหมึก
คศ. 1200	ใช้กระดาษและศิลปะการใช้หมึกในยุโรป
คศ. 1453	พิมพ์คัมภีร์ไบเบิลด้วยระบบกูเตนเบิร์ก
คศ. 1562	หนังสือพิมพ์รายเดือนฉบับแรกในประเทศอิตาลี
คศ. 1594	นิตยสารฉบับแรกในประเทศเยอรมัน
คศ. 1639	เครื่องพิมพ์เครื่องแรกทวีปอเมริกาเหนือ
คศ. 1642	เบลสพาสคาล พัฒนาเครื่องคิดเลขยุคแรก
คศ. 1709	กฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศอังกฤษ
คศ. 1791	แก้ไขรัฐธรรมนูญในประเทศสหรัฐอเมริกาครั้งแรก
คศ. 1819	เดวิด นาเปียร์ประดิษฐ์แท่นพิมพ์แบบนอน
คศ. 1827	ภาพถ่ายบนแผ่นโลหะ
คศ. 1830	ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ไอน้ำแบบโคนิก

ตารางที่ 1.1 ประวัติการสื่อสารของมนุษย์ (ต่อ)

ช่วงเวลา	ลักษณะ/ ประเภท/ เหตุการณ์ทางการสื่อสาร
คศ. 1834	ชาลิส แบ็บเบจ ทำ “เครื่องวิเคราะห์” ใช้หลักการของคอมพิวเตอร์
คศ. 1835	แซมมวล มอร์ส นำโทรเลขเข้ามาใช้
คศ. 1846	เครื่องพิมพ์แบบเบ้าพิมพ์ด้วยความเร็วสูง
คศ. 1855	เดวิด ฮิวส์ ผลิตโทรพิมพ์
คศ. 1866	วางเคเบิลข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกสำเร็จ
คศ. 1876	อเล็กซานเดอร์ เกรแฮม เบลล์ ประดิษฐ์เครื่องโทรศัพท์
คศ. 1888	ฟิสิกส์พบคลื่นวิทยุ
คศ. 1895	กุกลีเอโม มาร์โคนี สร้างวิทยุโทรเลข
คศ. 1895	ออกัสต์ และหลุยส์ ลูมิเอร์ ผลิตกล้องถ่ายภาพยนตร์
คศ. 1900	ถ่ายทอดคำพูดผ่านคลื่นวิทยุภาพยนตร์เป็นธุรกิจใหญ่
คศ. 1912	ภาพยนตร์เป็นธุรกิจใหญ่
คศ. 1920	คาดว่าจะมีโทรทัศน์ในบ้านเกิดขึ้น
คศ. 1927	บริษัทอเมริกันเทเลโฟน แอนด์ เทเลกราฟ คอมพานี นำโทรทัศน์ออก
คศ. 1936	แสดง
คศ. 1942	ออกนิตยสารไลฟ์
คศ. 1946	คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ชุดแรกในประเทศสหรัฐ
คศ. 1947	เซสเตอร์ คาร์ลสัน ประดิษฐ์เครื่องถ่ายสำเนา
คศ. 1949	ห้องทดลองของบริษัทเบลล์คิดค้นทรานซิสเตอร์
คศ. 1951	คอมพิวเตอร์เก็บโปรแกรมเครื่องแรก
คศ. 1957	เริ่มรู้จักโทรทัศน์สีในประเทศสหรัฐ
คศ. 1958	ประเทศรัสเซียปล่อยดาวเทียมสปุตนิกดวงแรกจากโลก
คศ. 1961	การบินที่เสี่ยงระบบสเตอริโอโฟนิค
คศ. 1962	นำโทรศัพท์กดปุ่มเข้ามาใช้
คศ. 1968	ประเทศสหรัฐอเมริกาปล่อยดาวเทียมเทลสตาร์
คศ. 1970	นำเครื่องบันทึกวีดิโอกระเป๋าคอมพิวเตอร์
คศ. 1975	ใช้ไมโครอิเล็กทรอนิกส์ชิพกันอย่างแพร่หลาย
คศ. 1975	สร้างจอโทรทัศน์ติดกำแพง
คศ. 1976	พัฒนาการถ่ายทอดสัญญาณออปติคัลได้สูง
คศ. 1978	โทรทัศน์คอมพิวเตอร์ เกม วางตลาดแพร่หลายเป็นครั้งแรก
คศ. 1979	ทดลองวางตลาดระบบวีดิโอดิสก์

ตารางที่ 1.1 ประวัติการสื่อสารของมนุษย์ (ต่อ)

ช่วงเวลา	ลักษณะ/ ประเภท/ เหตุการณ์ทางการสื่อสาร
คศ. 1980	นำโทรทัศน์ระบบ 3 มิติออกแสดง
คศ. 1980	คอมพิวเตอร์ประจำบ้านราคาต่ำกว่า 500 เหรียญ
คศ. 1981	ความก้าวหน้าใหม่ทางวิทยาศาสตร์ทางการถ่ายภาพอวกาศ
คศ. 1981	ระบบวีดิโอดิสก์ 2 ทางวางตลาดทั่วไป
คศ. 1982	กระสวยอวกาศ “โคลัมเบีย” เดินทางสำเร็จภารกิจ
คศ. 1982	กลุ่มประชาคมยุโรปส่งดาวเทียมมากมาย
	ความก้าวหน้าครั้งใหญ่ในการทำโทรศัพท์ระบบดิจิทัล (Digital)

ที่มา: กาญจนา มีศิลปวิกัย , 2553: 7-9

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลก นับตั้งแต่มนุษย์ได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นสังคมขนาดใหญ่ นั้น อาจแบ่งออกเป็น 3 ยุคที่สำคัญตามลำดับ คือ เริ่มแรกเป็นยุคของเกษตรกรรม ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นยุคอุตสาหกรรม และถึงปัจจุบันได้ชื่อว่าเป็นยุคของการสื่อสาร

เหตุที่ยุคปัจจุบันได้รับการเรียกขานว่าเป็น “ยุคของการสื่อสาร” เพราะเป็นยุคที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมากและอัตราความเจริญเป็นไปอย่างรวดเร็วหลายอย่างแทบไม่น่าเชื่อว่ามนุษย์จะสามารถคิดค้นขึ้นมาได้ ในศตวรรษนี้ ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารดังกล่าว ก่อนที่จะมาถึงจุดนี้นั้นย่อมจะมีพัฒนาการมายาวนานพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ตั้งแต่ยุคโบราณ

จากประวัติทางด้านการสื่อสารของมนุษย์จะเห็นพัฒนาการทางการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิภาพ และผลของการสื่อสารนั้นมีประสิทธิผล โดยกาญจนา แก้วเทพ (2543: 44-47) ได้สรุปถึงองค์ประกอบ 4 ประการ ตามแนวคิดของเดนนิส แมคเควล (Dennis McQuail) ที่มีอิทธิพลในการพัฒนาการสื่อสาร ในด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย เทคโนโลยี สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เป็นบริบทในขณะนั้น ภารกิจที่สื่อได้รับมอบหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นต่อสังคม ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสื่อ ในขณะที่เทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาความก้าวหน้าอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความหลากหลายของสื่อในปัจจุบันส่งผลให้ผู้รับสารมีโอกาเลือกรับสารตามที่ตนเองต้องการและพึงพอใจที่จะรับสารนั้น ซึ่งสรุปพัฒนาการของการสื่อสารตามยุคได้ ดังนี้

6.1.1 การสื่อสารในยุคเกษตรกรรม ในยุคนี้เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีหัวหน้าหรือกษัตริย์ผู้ปกครอง พัฒนาการทางด้านความรู้ ความคิด การเมืองการปกครอง ทำให้จำเป็นต้องคิดค้นภาษา หรือสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การสื่อสารจึงมีความซับซ้อนขึ้นตามไปด้วย เริ่มจากการสื่อสารด้วยการเขียนภาพเหมือนของจริง

ในสมัยโบราณ กลายมาเป็นอักษรภาพ และตัวอักษรที่มีลักษณะเป็นนามธรรมขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการค้นพบกรรมวิธีทางการพิมพ์ยังเป็นการช่วยสนับสนุนให้เกิดการบันทึกและเผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ มากขึ้นเป็นลำดับ มีความพยายามที่จะติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ศิลปวัฒนธรรมระหว่างชุมชน เมื่อมีการอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ การสื่อสารแบบมวลชนจึงเกิดขึ้น

6.1.2 การสื่อสารในยุคอุตสาหกรรม เนื่องจากประชากรโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้น มีการติดต่อค้าขายระหว่างกลุ่มชนประกอบกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ เช่น การไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรทุ่นแรง เป็นเหตุผลักดันให้ต้องแสวงหากรรมวิธีในการผลิตสินค้า ให้เพียงพอต่อความต้องการ เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมอย่างขนานใหญ่ โดยเริ่มจากประเทศในยุโรป และขยายไปทั่วโลกในเวลาต่อมา จากสังคมเกษตรกรรม กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนขึ้น ผู้คนทำงานแข่งกับเวลาเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก ๆ เมื่อสังคมมีความซับซ้อน การสื่อสารก็มีความซับซ้อนตามไปด้วย การสื่อสารแบบมวลชนมีความสำคัญและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในยุคนี้พัฒนาการของเครื่องมือการสื่อสาร ไฟฟ้า โทรเลข วิทยุ โทรทัศน์ และความก้าวหน้าทางการพิมพ์ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ส่งเสริมให้การสื่อสารทั้งระหว่างบุคคลและการสื่อสารแบบมวลชนขยายตัวอย่างกว้างขวาง

6.1.3 การสื่อสารในยุคปัจจุบัน ปัจจุบันได้ชื่อว่า เป็นยุคของการสื่อสารอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทุกอย่าง ด้าน ทำให้การสื่อสารกลายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมาก สภาพของสังคมปัจจุบัน ทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศหรือระดับโลก เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การแก่งแย่งทางการค้า จากอดีตที่เคยทำสงครามรบพุ่งฆ่าฟันกันด้วยอาวุธ เพื่อครอบครองดินแดน และหาแหล่งทรัพยากร กลายมาเป็นการทำสงครามทางการค้า และสงครามทางวัฒนธรรม สภาพของสังคมเช่นนี้ ผู้ที่ทราบหรือครอบครองข่าวสารข้อมูลมากกว่า ย่อมเป็นผู้ได้เปรียบ ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ย่อมได้มาโดยวิธีการของการสื่อสาร ซึ่งนับว่าปัจจุบันมีความก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งในด้านเทคนิควิธีการ และเครื่องมือสื่อสารอันทันสมัย เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ประสิทธิภาพสูง และใช้งานได้อย่างหลากหลาย การสื่อสารทางไกล ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ ไม่เพียงเฉพาะการสื่อสารระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือระหว่างประเทศ ข้ามทวีปเท่านั้น ปัจจุบันเราสามารถสื่อสารได้ถึงระดับดวงดาว ทั้งภาพ และเสียง

จากการความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานิเทศศาสตร์ในต่างประเทศที่กล่าวมา จะพบได้ว่าการสื่อสารพัฒนามาตั้งแต่อดีต ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ในปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาของนิเทศศาสตร์ในต่างประเทศนั้น มีผลต่อการเชื่อมโยงและพัฒนาสู่การด้านการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย

6.2 ความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษานิติศาสตร์ในประเทศไทย

จะกล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะที่ดีขึ้น หรือความเจริญขึ้นทางการสื่อสารในสังคมไทย เพื่อให้เห็นถึงความเป็นมาของการสื่อสารในสังคมไทยนับแต่อดีต ซึ่งการสื่อสารต้องใช้ภาษาเป็นรหัสเพื่อแสดงออกแทนความคิด คนไทยได้ใช้ภาษาไทยเป็นรหัส ในการสื่อสารเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

6.2.1 การสื่อสารในสมัยกรุงสุโขทัย

การประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงใน พ.ศ. 1826 นับเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์การสื่อสารด้วยภาษาเขียนในสังคมไทย เพราะมีประโยชน์หลายประการ คือ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540: 8-10)

6.2.1.1 อ่านง่าย เขียนง่าย

6.2.1.2 เปลี่ยนรูปสัณฐานของอักษรขอมได้ง่ายหลายอย่าง เช่น ติดหนามเตยทำให้เขียนได้เร็วขึ้น

6.2.1.3 เขียนเรียงกัน และวางรูปสระไว้ในบรรทัดเดียวกัน

6.2.1.4 มีวรรณยุกต์เพิ่มเติมจากอักษรขอมเพื่อให้เข้ากับลักษณะของภาษาไทยการส่งข่าวสารในสมัยกรุงสุโขทัยโดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้ คือ ถ้ามีเรื่องรีบร้อนสำคัญ ก็มักจะจัดให้คนเร็วหรือม้าเร็วนำวิ่งตะเบ็งไป แต่ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาไม่เร่งร้อนก็จะฝากไปกับพ่อค้าหรือคนเดินทางที่ผ่านไปทางนั้น

สำหรับการติดต่อของทางราชการคือ การเดินหนังสือติดต่อกับหัวเมืองต่าง ๆ หรือในกรณีที่เจ้ากรมในเมืองหลวงจะมีหนังสือ “ท้องตรา” บอกไปยังหัวเมือง เมื่อไปถึงเมืองใดก็ให้เป็นหน้าที่ของกรมการเมืองตามรายทางนั้น ๆ จะเชิญ “ท้องตรา” ส่งต่อไปจนถึงที่ หากเป็นเรื่องสำคัญหรือราชการเร่งด่วนก็จะมักจะแต่งข้าหลวงให้เชิญ “ท้องตรา” ไป กรมการเมืองตามรายทางจะต้องจัดหาพาหนะส่งข้าหลวงต่อ ๆ ไปจนถึงปลายทาง

ในกรณีที่ทางฝ่ายหัวเมืองมีหนังสือแจ้งราชการที่เรียกกันว่า “ใบบอก” “บอก” เข้ามายังเมืองหลวง กรมการเมืองนั้น ๆ มักจะจัดให้คนนำ “ใบบอก” นั้น เข้ามาถึงกรุงและนำไปวางยังกรมที่มีใบบอกเข้ามาถึงส่วนหนังสือราชการที่มีการโต้ตอบกันระหว่างหัวเมืองกับหัวเมือง กรมการเมืองต่าง ๆ มักจัดให้มีผู้นำหนังสือซึ่งอาจจะเป็นคนเร็วหรือม้าเร็ว ส่งถึงกันและกันโดยตรง

6.2.2 การสื่อสารในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีระหว่าง พ.ศ. 1890-2310 นั้นได้มีการขุดคลองเป็นคูเมืองและเป็นเส้นทางคมนาคม พ่อค้าชาวต่างประเทศสามารถแล่นเรือติดต่อถึงเมืองหลวง ทำให้การค้าขายเฟื่องฟูมากขึ้น การส่งข่าวสารก็อาศัยพ่อค้าเป็นสำคัญ แม้แต่การส่งทูตอันเชิญ

พระราชสาส์นเพื่อเจริญพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปก็ได้อาศัยร่วมเดินทางไปกับเรือสินค้า หรือเรือรบของฝรั่งเศส

การใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือขององค์กรและสังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกันกับสมัยกรุงสุโขทัย คือยังไม่มีองค์กรแน่ชัดที่รับผิดชอบในด้านการสื่อสาร แม้ว่าอารยธรรมด้านการสื่อสารในยุโรปกำลังเข้าสู่ยุคของการสื่อสารมวลชน แต่อิทธิพลที่สังคมไทยได้รับก็ยังมีไม่มากนักส่วนใหญ่เป็นความพยายามของชาวโปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และญี่ปุ่น ที่จะเข้ามาค้าขาย และตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่ชั่ววดุติบ และแรงงานในท้องถิ่นโดยตรง มากกว่าที่จะเข้ามาใช้เครื่องสื่อสาร (โดยเฉพาะด้านสื่อสิ่งพิมพ์) ในการสร้างความเข้าใจทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

6.2.3 การสื่อสารในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ประเทศไทยสมัยก่อนรัชกาลที่ 3 การสื่อสารระหว่างประชาชนกับทางรัฐบาลนั้นใช้ "ใบบอก" ในการประกาศพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ประชาชนรับไปถือปฏิบัติ "ใบบอก" มีลักษณะเป็นคำสั่งหรือกฎหมายจึงเป็นการสื่อสารทางเดียว คือ จากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างประชาชนและข้าราชการจะมีโอกาสสื่อสารความคิดเห็นหรือแจ้งเรื่องเดือดร้อนของตนสู่เบื้องบนโดยการถวายฎีกาหรือการส่งบัตรสนเท่ห์ เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในทางปฏิบัติผู้ที่กล้าถวายฎีกามีน้อยมากไม่มั่นใจว่าข้อมูลของตนจะได้รับการพิจารณาหรือไม่ (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, 2520: 1)

เมื่อเข้าสู่ยุคของการสื่อสารมวลชนในสังคมไทยน่าจะเชื่อถือได้ว่าเริ่มต้นขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นยุคที่การพิมพ์ได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้น และหนังสือพิมพ์ได้เริ่มต้นขึ้น กิจกรรมหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยมีวิวัฒนาการตามยุคสมัยโดยเริ่มตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 3 ถึงสมัยรัชกาลปัจจุบันดังนี้ หนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ 3 กิจกรรมหนังสือพิมพ์เริ่มจาก ดร.แดน บีช บรัดเล (Dr. Dan Beach Bradley) หรือ "หมอบรัดเล" เข้ามาอยู่ในประเทศไทยและนำเครื่องพิมพ์ที่พิมพ์ภาษาไทยจากประเทศสิงคโปร์ ของพวกมิชชันนารีที่ใช้พิมพ์หนังสือสอนศาสนา โดยหมอบรัดเลทำหน้าที่ควบคุมการก่อตั้ง โรงพิมพ์ในประเทศไทย ต่อมาปี พ.ศ.2482 หมอบรัดเลได้พิมพ์ "ประกาศห้ามสูบบุหรี่" จำนวน 9,000 ฉบับ (สุกัญญา ตีรวนิช, 2528: 16) ซึ่งเป็นเอกสารทางราชการฉบับแรกที่ใช้วิธีการพิมพ์ จากการตั้งโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลนั้น จุดประสงค์ในการพิมพ์ คือ เผยแพร่ศาสนาให้เรื่องราว เกี่ยวกับเมืองไทยและให้ชาวเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นของรากฐานกิจกรรมหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ที่จัดพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีดังนี้

1. บางกอกรีคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของประเทศไทย กำหนดออกเป็นรายปักษ์ จัดพิมพ์เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2387 โดยหมอบรัดเล พิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีอายุเพียง 15 เดือน ก็ล้มเลิก (ขจร สุขพานิช, 2526: 44)